

05.08.2022

KURUL KARARI

Başvuru Numarası : 2021/1096
Toplantı Tarihi/Sayısı : 28.6.2022/179
Karar Numarası : 2022/434
Başvuran : H. K. K.
Başvuran Vekili : -
Adres : -
Muhatap Kurum/Kişi : 1) Yükseköğretim Kurulu
2) Anadolu Üniversitesi
1) Üniversiteler Mah. 1600. Cad.No:10 06800 Bilkent/Ankara
Muhatap Adres : 2) Yeşiltepe Mah. Anadolu Üniversitesi, Yunus Emre Kampüsü
Rektörlük Binası, 26470 Tepebaşı/Eskişehir

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; disleksi (özel/özgül öğrenim güçlüğü) ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) hastalığı nedeniyle engelli olan başvuranın, öğrencisi olduğu Anadolu Üniversitesi tarafından engel durumunu gözetmeyen sınav uygulamasının engellilik temelinde ayrımcılık oluşturduğu ve makul düzenlemelerin yapılmadığı iddiasına ilişkindir.

II. İNCELEME SÜRECİ

2. Başvuran, dilekçesinde özetle:

a. Disleksi ve DEHB engeline sahip olduğunu, Denizli Servergazi Devlet Hastanesinden alınmış sağlık kurulu raporunun bulunduğunu, başvuru dilekçesi ekinde sağlık raporunu ibraz ettiğini,

b. İstanbul ... Üniversitesi ... bölümünde örgün eğitime devam ettiğini, 17/09/2021 tarihinde Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi ... Önlisans programına kayıt olduğunu,

c. Talebi doğrultusunda, İstanbul ... Üniversitesi tarafından düzenlenen sınavlarda kendisine, engeli sebebiyle %50 oranında fazladan sınav süresi verildiğini, engel durumuna ilişkin benzer düzenlemelerin Anadolu Üniversitesi tarafından da yerine getirilmesini talep ettiğini, bu doğrultuda üniversitenin yetkili personelleri ile görüşme gerçekleştirdiğini,

ç. Anadolu Üniversitesine kayıt yaptırdığı esnada üniversite yetkilileri ile gerçekleştirdiği görüşmede, kendisine Açıköğretim Destek Sistemi (AOS Destek) hattı üzerinden sınavlarda okuyucu-ışaretleyici yardımı, ek süre, tek kişilik salonda sınava girme hakkı vb. sınav yardımları yapılamayacağını; sadece sağlık kurulu raporunda %40 ve üzeri engele sahip olduğu belirtilenlerin bu yardımlardan faydalanabileceğinin söylendiğini,

d. Disleksi ve DEHB tanılı bir bireyin engel oranının olağan şartlarda en fazla %36 olabileceğini, üniversitenin düzenleme yapabileceğini ileri sürdüğü engel oranının kendi hastalığı için mümkün olmadığını, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) gibi kurumların bu türden sınav yardımlarını vermek için engel oranı şartı aramadığını ve ilgili sınav kılavuzunda yer verilen hastalıklardan en az birinin varlığını sağlık kurulu raporu ile belgelendirmek şartıyla haklardan yararlanabildiğini,

e. 20/09/2021 tarihinde bu hususa ilişkin olarak Yükseköğretim Kuruluna (YÖK) ve ilgili üniversiteye şikayette bulunduğunu, 24/09/2021 tarihinde AOS Destek sistemi internet sayfası üzerinden sınavlarda engel durumuna ilişkin alınmasını talep ettiği önlemlere dair bir dilekçe gönderdiğini ve 28/09/2021 tarihinde Açıköğretim Fakültesi Öğrenci Bilgilendirme Merkezi tarafından kendisine verilen yanıtta "tek kişilik salonda sınava girme" imkanının verilebileceğinin ifade edildiğini, bunun üzerine CİMER üzerinden YÖK'e şikayetini yinelediğini,

f. 30/09/2021 tarihinde Açıköğretim Fakültesi Engelli Öğrenci Birimi ile iletişime geçtiğini, kendisine okuyucu-işaretleyici yardımının sadece görme engeli vb. bulunan kişilere verildiğinin, bahsi geçen sınav yardımlarını alabilmesi için de yine sağlık kurulu raporunda %40 ve üzeri engele sahip olma oranının bulunması gerektiğinin söylendiğini;

g. İlkokul ve ortaokula ilişkin eğitim faaliyetlerinden sorumlu olan MEB'in engellilerin eğitim hakkına erişimini sağlayabilmek amacıyla "*Etkili Kaynaştırma Eğitim Modeli Sistemi*"ni kurduğunu ve bu sistemi hala uygulamaya devam ettiğini, bu sistemin makul düzenleme kabul edilerek YÖK'e bağlı tüm üniversitelerde kabul edilmesi gerektiğini, zira Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi (AYM) içtihatlarında eğitim hakkının yükseköğretimi de kapsadığını belirtildiğini; ÖSYM, MEB, İstanbul ... Üniversitesi gibi yerlerde halihazırda bahsi geçen eğitim modelinin uygulandığını; buna rağmen YÖK'ün üniversitelerin engellilere sunması gerektiği asgari standartları belirlemediğini, bu nedenle bu konunun üniversitelerin keyfiyetine bırakıldığını; bu durumun da eğitim hakkının ve ayrımcılık yasasının ihlali olduğunu;

h. Mevcut engel durumu nedeniyle "ek süre, okuyucu-işaretleyici yardımı vb." sınav yardımlarını alma hakkının olduğunu, ancak engellilere yönelik politikalar geliştirmek ve hizmet sağlamakla sorumlu olan YÖK ve Anadolu Üniversitesinin üzerine düşen görevleri yerine getirmediğini;

1. Disleksi, DEHB ve otizm spektrum bozukluğu vb. gibi hastalıklara sahip engelli bireyler için Anadolu Üniversitesi tarafından seçme hakkı öğrencide kalacak şekilde; "*sınavlarda okuyucu yardımı, işaretleyici yardımı, tek kişilik salonda sınava girme hakkı, engelli olmayan bireylere verilen sürenin yarısı miktarında ek süre verilmesi, engelli olmayan bireylere verilen ödev süresinin yarısı miktarında fazladan ek süre verilmesi, yazılı sınavlarda "imla/noktalama/yazım bilgisi/dilbilgisi" puanlamasından muafiyet verilmesi, birbirinin aynısı mürekkeple yazılmış bir tanesi okuyucuya bir tanesi öğrenciye verilmek üzere çift soru kitapçığı verilmesini*", sayılan sınav yardımlarının tüm devlet ve vakıf üniversitelerinde engelli bireylere sunulmasını, YÖK'ün yükseköğretimde tüm engel türlerini kapsayacak şekilde "*Etkili Kaynaştırma Eğitim Modeli Sistemi*"ni kuracak hukuki düzenleme yapmasını talep ettiğini ifade etmiştir.

3. Muhatap YÖK tarafından sunulan 10/12/2021 tarihli ve ... sayılı yazılı görüşte; 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 18'inci maddesinin (b) fıkrasının beşinci paragrafı uyarınca öğrencilerin kabulü, ders intibakları ve çıkarılmaları ile eğitim-öğretim ve sınavlar konusunda karar verme yetkisinin ilgili yükseköğretim kurumlarının yönetim kurulları olduğunu; bu sebeple Anadolu Üniversitesinden bizzat Kurumumuza cevap vermesi hususunda talepte bulunduğunu ifade etmiştir.

4. Muhatap Anadolu Üniversitesi tarafından sunulan 01/12/2021 tarihli ve ... yazılı görüşte:

a. Engelli öğrencilerin, "*Anadolu Üniversitesi Açıköğretim, İktisat ve İşletme Fakülteleri 2021-2022 Öğretim Yılı Öğrenci Kılavuzu*" "*Eğitim-Öğretim Hakları*" başlıklı "*Engelli Öğrencilere Verilen Hizmetler*" maddesi altında yer alan taleplerinin, raporları doğrultusunda işleme alındığını,

b. Başvuranın AOS Destek hattı üzerinden 24/09/2021 tarihinde yaptığı başvuru incelendiğinde "*çift sınav soru evrakları, ek süre, renkli mürekkeple basılmış sınav evrakları, açık uçlu sınav, tek kişilik salonda sınava katılma ve online sınav*" talebinin görüldüğünü,

c. Öğrencinin talep ettiği sınav yardımlarından engel durumuna uygun olarak anılan kılavuza göre, "*tek kişilik salonda sınava girme*" hakkından faydalanabileceği bilgisinin verildiğini,

ç. 17/11/2021 tarihinde AOS Destek hattı üzerinden tekrar başvuru yaptığının görüldüğünü, engel durumunun sistemlerde güncellendiğini, öğrencinin 2021-2022 öğretim yılı güz dönemi dönem sonu sınav organizasyonunun sınav engel durumuna göre yapılacağını ifade etmiştir.

5. Muhatabın yazılı görüşüne karşı başvuran yazılı görüşünde:

a. Muhatabın kendisine AOS Destek hattının internet sayfası üzerinden 28/09/2021 tarihli cevabında belirttiği üzere tek kişilik salonda sınava girme hakkından yararlanabileceği ve eğer onaylıyorsa geri dönüş yapmasının istendiği yanıtına istinaden tek kişilik salonda sınava girme hakkını da içeren bir talepte bulunduğunu ancak bu talebine ilişkin hiçbir işlem yapılmadığını,

b. 17/11/2021 tarihinde internet sitesi üzerinden tekrar "tek kişilik salonda sınava girme hakkını" kullanmak istediğine ilişkin bir dilekçe gönderdiğini, kendisine gün içerisinde dönüş yapıldığını ve "*Güz dönemi ara sınav organizasyonu tamamlandığında talebiniz hakkında yapılacak herhangi bir*

işlem bulunmamaktadır.” cevabı verildiğini,

c. Akabinde 27/11/2021 tarihinde kaydolduğu ikinci üniversite olan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ... Bölümü derslerinin ara sınavına girdiğini, okuyucu yardımı alamadığı için okuduğunu anlamakta zorlandığını, yavaş ve heceleyerek okuduğunu, sınav salonunda kendisinden başka katılımcılar da yer aldığından onların hareketlerinin ve çıkardığı seslerin dikkatini dağıttığını, optik form kağıdına sınav sorularının cevaplarını kendisinin doldurmaya çalışmasının sınav sorularına ilişkin dikkatini ayrıca dağıttığını, kendisine ek süre verilmediği için sınav sorularının hepsini cevaplayabilecek kadar süresinin olup olmadığına ilişkin sınav boyunca derin bir kaygı yaşadığını, bu doğrultuda sınav sorularını yetiştiremediğini ve soruların bir kısmını rastgele ve üstünkörü işaretlemek zorunda kaldığını,

ç. Yazılı görüşüne ek olarak sunduğu güz dönemi ara sınav sonuçlarından da görülebileceği üzere en yüksek sınav puanının ilk cevaplama başlatıldığı soruların dersine ait olduğunu; sonrasında cevapladığı soruların derslerinden sırasıyla azalan bir grafikte daha düşük puanlar aldığını, zira sınav başından sonuna doğru dikkatinin çok fazla dağıldığını,

d. Başvuru dilekçesindeki taleplerine ek olarak *"büyük yazı puntolu sınav belgesi"* ve ödevlendirmelerde *"imla/noktalama/yazım bilgisi/dil bilgisi puanlamasından muafiyet sağlanmasını"* istediğini, kamu kurum ve kuruluşlarının iş birliği içerisinde engellilerin talep ve ihtiyaçları doğrultusunda kişisel özellikleri ve bireysel durumları da göz önünde bulundurarak işlem tahsis etmeleri gerektiğini, şikayete konu idareler tarafından gerekli hukuki ve teknik düzenlemelerin yapılmamasından dolayı mağdur olduğunu, bu yüzden ek puan eklenerek sınav sonucunun yeniden hesaplanmasını, doğru cevap sayısından yanlış cevap sayısının dörtte birinin çıkarılması kuralının kendisi ve kendisi gibi başvuru yaptığı halde sınav yardımı alamayan engellilere bir defaya mahsus olmak üzere uygulanmamasını; sınav yardımının sağlanmasının gerekli olduğunu, yanlış yapılan her bir soru için engellilere joker soru sorulmasını talep ettiğini ifade etmiştir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

6. Anayasa'nın *"Kanun önünde eşitlik"* başlıklı 10'uncu maddesi şöyledir:

"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (...) (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

7. Anayasa'nın *"Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi"* başlıklı 42'nci maddesi şöyledir:

"Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. (...) Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır."

8. Anayasa'nın *"Yükseköğretim kurumları"* başlıklı 130'uncu maddesi şöyledir:

"Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur. (...)"

9. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun *"Tanımlar"* başlıklı 2'nci maddesinin (f) bendi şöyledir:

"Engelli: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit şartlarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre şartlarından etkilenen bireyi", (i) bendi ise, "Makul düzenleme: Engellilerin hak ve özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, mali imkânlar nispetinde, ölçülü, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri ifade eder."

10. 6701 sayılı Kanun'un *"Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı"* başlıklı 3'üncü maddesi şöyledir:

"(1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.

(2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı

ayrımcılık yasaktır.

(3) *Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.*

(...)"

11. 6701 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık türleri" başlıklı 4'üncü maddesinin birinci fıkrasında, ayrımcılık türleri "a) Ayrı tutma. b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama. c) Çoklu ayrımcılık. ç) Doğrudan ayrımcılık. d) Dolaylı ayrımcılık. e) İşyerinde yıldırma. f) Makul düzenleme yapmama. g) Taciz. ğ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık." olarak sıralanmıştır.

12. 6701 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık yasağının kapsamı" başlıklı 5'inci maddesi şöyledir:

"(1) Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar. (2) Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür."

13. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinde Kurumun, "ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmekle görevli olduğu" düzenlenmiştir.

14. 6701 sayılı Kanun'un "İspat yükü" başlıklı 21'inci maddesi şöyledir:

"Münhasıran ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla Kuruma yapılan başvurularda, başvuranın iddiasının gerçekliğine ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koyması hâlinde, karşı tarafın ayrımcılık yasağını ve eşit muamele ilkesini ihlal etmediğini ispat etmesi gerekir."

15. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un "Eğitim ve öğretim" başlıklı 15'inci maddesi şöyledir:

"Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır.

(...)"

Üniversite öğrencilerinden engelli olanların öğrenime etkin katılımlarını sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu koordinasyonunda, yükseköğretim kurumları bünyesinde, engellilere uygun araç-gereç ve ders materyallerinin, uygun eğitim, araştırma ve barınma ortamlarının temini ile eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunların çözümü gibi konularda çalışma yapmak üzere Engelliler Danışma ve Koordinasyon Merkezleri kurulur.

(...)"

16. 5378 sayılı Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 3'üncü maddesinin (j) fıkrasına göre "Makul düzenleme: Engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri" ifade eder.

17. 5378 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık" başlıklı 4/a maddesi şöyledir:

"Doğrudan ve dolaylı ayrımcılık dâhil olmak üzere engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılık yasaktır. Eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirler alınır. Engellilerin hak ve özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmasını sağlamaya yönelik alınacak özel tedbirler ayrımcılık olarak değerlendirilemez."

18. 14/08/2010 tarihli ve 27672 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği'nin "Yükseköğretim kurumları engelli öğrenci

birimleri” başlıklı 11’inci maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

“Yükseköğretim kurumları tarafından eğitim öğretim işlerinden sorumlu bir rektör yardımcısı başkanlığında ve sorumluluğunda, engelliler alanında uzmanlaşmış veya özel eğitim alanına yakın alanda uzmanlaşmış koordinatör öğretim elemanları veya yardımcıları ile ilgili daire başkanlıkları, fakülte, yüksekokullar ve enstitülerin görevlendireceği yönetici veya akademik kişilerden seçilmiş temsilcilerden oluşan, engelli öğrencilerin idari, fiziksel, barınma ihtiyaçları ile sosyal ve akademik alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmaları planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere, doğrudan rektörlüğe bağlı engelli öğrenci birimleri oluşturulur. Yükseköğretim kurumları bu birimlerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan kaynağı bütçelerinden tahsis ederler. Birimlerin çalışma usul ve esasları yükseköğretim kurumlarınca belirlenir.”

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

19. 6701 sayılı Kanun’un “Başvurular” başlıklı 17’inci maddesinin birinci fıkrasında “Ayrımcılık yasağı ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi Kuruma başvurabilir.” hükmü bulunmaktadır. Bu çerçevede, engellilik temelinde ayrımcılık yasağı ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan başvuran H. K. K. tarafından yapılan başvuruya ilişkin ön inceleme neticesinde konunun, Kurumumuzca esas incelemesi yapılabilecek bir başvuru olarak değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır. Kabul edilebilirlik açısından değerlendirildiğinde; engelli öğrencilerin eğitim hakkını korumaya yönelik asgari standartları belirleyen YÖK tarafından ayrıntılı düzenlemelerin yapılmasının üniversitelere bırakıldığı, söz konusu ayrıntılı düzenlemelerin yapılmaması/yapılsa dahi uygulanmamasındaki sorumluluğun üniversitenin kendi tüzel kişiliğine ait olacağı, üniversiteler adına irade açıklamasında bulunabilecek karar organlarının, 2547 sayılı Kanun’da üniversitelerin senato ve yönetim kurulları olarak düzenlendiği anlaşıldığından, muhatap YÖK açısından başvurunun kabul edilemez olduğu kanaatine varılmıştır.

20. Eğitim hakkı, hem uluslararası hukukta hem de ulusal mevzuatta güvence altına alınmış bir haktır. Uluslararası hukuk çerçevesinde İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB)’nin 26’ncı maddesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS)’nin 13’üncü maddesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)’nin 28’inci maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)’ne Ek 1 Nolu Protokol (P-1)’ün 2’nci maddesi ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS)’nin 24’üncü maddesinde teminat altına almıştır.

21. EHİS’in “Eğitim” başlıklı 24’üncü maddesi; “1. Taraf Devletler engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkânı sağlar. 2. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçirilmesi için aşağıda belirtilenleri sağlar: (...) (c) Bireylerin ihtiyaçlarına göre makul düzenlemeler yapılmalıdır; (d) Engellilerin genel eğitimden etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için genel eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteği almalıdır; (e) Engellilere yönelik bireyselleştirilmiş etkin destekleyici tedbirler, engellilerin tam katılımı hedefine uygun olarak, akademik ve sosyal gelişimi artırıcı ortamlarda sağlanmalıdır. 3. Taraf Devletler engellilerin toplumun eşit üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılımlarını kolaylaştırmak için yaşamı ve sosyal gelişim becerilerini öğrenmelerini sağlar. (...)” hükmünü ihtiva etmektedir. Aynı maddenin 5’inci fıkrasında taraf devletlerin engellilerin genel yüksekokul eğitimine, mesleki eğitime, erişkin eğitime ve ömür boyu süren eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit koşullar altında erişimini sağlamakla; bu amaçla engellilerin ihtiyaçlarına uygun makul düzenlemelerin yapılmasını temin etmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir.

22. EHİS’in “Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik” başlıklı 5’inci maddesinde engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılık yasaklanmış ve taraf devletlerin eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm adımları atması gerektiği düzenlenmiştir. Bu kapsamda engellilerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirlerin mezkûr Sözleşme amaçları doğrultusunda ayrımcılık olarak nitelendirilemeyeceği vurgulanmıştır.

23. Ayrımcılık yasağı, uluslararası insan hakları hukukunun temelinde yer almakta ve pek çok

uluslararası insan hakları sözleşmesinde özel olarak düzenlenmektedir. Engellilerin hak ve özgürlüklerinden diğer bireylerle eşit bir biçimde yararlanmasını sağlayacak değişiklik ve tedbirleri almamak anlamına gelen “*makul düzenleme yapmama*” kavramı, ayrımcılık yasağı bağlamında uluslararası ve ulusal hukukta kabul edilen ayrımcılık türlerinden biridir. (TIHEK, 2019/06 sayılı Kurul Kararı, para.33) 6701 sayılı Kanun’da EHİS ile benzer bir biçimde düzenlenen ve “*engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri*” ifade eden makul düzenlemelerin yapılmaması da bir ayrımcılık türü olarak kabul edilmiştir. Makul düzenleme yapma yükümlülüğü, işverenler, mal ve hizmet sunanlar ve kamu makamları gibi yükümlülük altında olanlar tarafından engelli bireyler için söz konusu olan engellerin kaldırılması adına gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Makul düzenleme hayata geçirilirken ilgili kişilerin bireysel özellikleri ve mevcut durumun koşulları göz önünde tutularak en uygun çözümün hayata geçirilmesi gerekmektedir. (TIHEK, 2021/253 sayılı Kurul Kararı, para.20) 6701 sayılı Kanun’un 5’inci maddesinde de sorumlu kişi ve kurumların, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlü olduğu ifade edilmektedir.

24. Başvuru konusu olayda, 07/08/2020 tarihli sağlık raporuna göre %20 oranında disleksi ve %20 oranında DEHB engeline sahip başvuranın, öğrencisi olduğu Anadolu Üniversitesi tarafından düzenlenen sınavlarda engel durumunun gözetilmediğini, %40 engel oranının altında olan öğrencilerin tek kişilik salonda sınava girme imkânı olduğu tarafına belirtilmesine rağmen güz dönemi ara sınav organizasyonu tamamlandığı gerekçesiyle herhangi bir işlem yapılmadığını, tek kişilik salonda sınava girme imkânı sunulmadığından dolayı sınav notlarının düşük olduğunu, ... bölümü sınavlarının tek oturum şeklinde ve birçok dersin sınavını içinde barındıran, uzun süren bir formatta gerçekleştirildiğini, engeli sebebiyle sınav esnasında zaman ilerledikçe performansının düştüğünü ve gerçek potansiyelini gösteremediğini, engel durumunu gözetmeyen sınav uygulamasının makul düzenleme yapılmaması suretiyle engellilik temelinde ayrımcı bir muamele teşkil ettiğini iddia etmektedir.

25. Anadolu Üniversitesi 2021-2022 yılı açık öğretim için hazırlanan öğrenci kılavuzunda; “*Özel engel durumu bulunan (Yaygın Gelişimsel Bozukluk, Down Sendromlu, Epilepsi vb.) öğrenciler raporları ile AOSDESTEK üzerinden talepte bulunarak veya AÖF bürosuna başvurmaları halinde ayrı salonlarda sınava alınmaktadır.*” hükmü yer almaktadır. Kılavuza uygun olarak, başvuranın eğitim-öğretim dönemi başından beri hak arama mekanizmalarını etkili bir şekilde kullanarak sınav yardımı talebine ilişkin başvuru yaptığı görülmektedir. Muhatabın başvuranın sınav yardımı talebine önce cevap vermediği, daha sonra ise 27/11/2021 tarihinde gerçekleşecek olan güz dönemi ara sınav organizasyonu tamamlandığı gerekçesiyle sınav yardımı hakkında yapılacak herhangi bir işlem bulunmadığı yanıtını verdiği; makul düzenleme kapsamında herhangi bir işlem tesis etmediği anlaşılmıştır. “*2021-2022 öğretim yılı güz dönemi dönem sonu sınav organizasyonunun öğrencinin sınav engel durumuna göre yapılacağı*” ifade edilmesine karşın ara sınav döneminde, başvuran taleplerini öğrenci kılavuzuna uygun ve zamanında iletilmesine rağmen söz konusu sınav yardımının uygulanmadığı; nihayetinde başvuranın engel durumunu gözetmeyen sınav uygulamasının, akademik başarısına olumsuz yansıdığı görülmüştür.

26. Başvuranın öğrencisi olduğu ... bölümü sınavlarının tek oturum şeklinde ve uzun süren bir formatta gerçekleştirildiği, sınavların birçok dersin sınavını içinde barındırdığı göz önüne alındığında; disleksi ve DEHB’ne sahip başvuranın uzun süre, kalabalık bir ortamda ve sınav yardımı almadan gerçek potansiyelini ortaya koyamayacağı değerlendirilmiştir. Disleksi ve DEHB engeline sahip bir öğrencinin dikkat dağınıklığını önlemek, sınava konsantrasyonunu yükseltmek ve bu doğrultuda makul düzenlemeler ile söz konusu rahatsızlığa sahip olmayan diğer öğrenciler ile eşit şartlarda sınava girmesini sağlayacak fırsatların sunulmasını sağlamak Anadolu Üniversitesinin uluslararası ve ulusal mevzuat kapsamında bir yükümlülüğünü teşkil etmektedir. Başvuranın dönem başından itibaren yinelediği kendisine tek kişilik salonda sınava girme hakkı verilmesi talebinin, Anadolu Üniversitesine ölçüsüz ve aşırı bir yük getireceğinden söz edilemeyecektir.

27. Başvuranın ayrıca disleksi, DEHB ve otizm spektrum bozukluğu vb. gibi hastalıklara sahip engelliler için seçme hakkı öğrencide kalacak şekilde “*okuyucu-işaretleyici yardımı, engelli olmayan*

bireylere verilen sürenin yarısı miktarında ek süre verilmesi, ödev süresinin yarısı miktarında ek süre verilmesi, yazılı sınavlarda “imla/noktalama/yazım bilgisi/dil bilgisi puanlamasından muafiyet sağlanması, çift soru kitapçığının uygulanması, doğru cevap sayısından yanlış cevap sayısının dörtte birinin çıkarılması kuralının bir defaya mahsus olmak üzere uygulanmaması, yanlış yapılan her bir soru için joker soru sorulması” gibi taleplerinin olduğu görülmektedir. Makul düzenleme kavramı içerisinde disleksi, DEHB vb. hastalıklara sahip engelliler için eğitim hizmetlerinin sunumunda kullanılacak yöntemlerin belirlenmesinin Anadolu Üniversitesinin yetki ve sorumluluğu kapsamında olduğu; bu nedenle hangi tedbirin uygulanacağını belirlenmesi hususunda ilgili kamu makamların belli ölçüde takdir yetkisinin bulunduğu değerlendirilmiştir. Ancak anılan takdir yetkisinin kullanımının toplumsal açıdan dezavantajlı bir gruba dahil olan engelli bireyler üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda sorumlu ve yetkili otoritelerin bu alandaki düzenleme ve uygulamalarında özenli davranmaları beklenmektedir. Aksi halde, eğitim hakkı bağlamında makul düzenleme kavramının gereklerine uygun tedbirlerin geliştirilmesi konusunda hareketsiz kalınması, engel durumuna bağlı ayrımcılığı gündeme getirecektir (AYM, U.D.K. ve Diğerleri, B.No: 2014/19352, 24/5/2018, para.51-55).

28. Sonuç olarak, başvuranın iddiaları, muhatapın konu ile ilgili açıklamaları, ilgili mevzuat ve tüm dosya kapsamı birlikte değerlendirildiğinde; disleksi ve DEHB engeline sahip başvuranın dönem sonu sınavlarında talebine ilişkin sınav organizasyonunun yapılacağı beyan edilmesine karşın, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz dönemi ara sınavında başvuranın engel durumuna uygun herhangi bir düzenleme ve muamelede bulunulmadığı, başvuranın engel durumu gözetilmeden gerçekleştirilen sınav uygulamasının engellilik temelinde ayrımcılık oluşturduğu ve muhatap Anadolu Üniversitesi nezdinde makul düzenleme yapmama türündeki ayrımcılık yasağının ihlal edildiği kanaatine varılmıştır.

V. KARAR

1. Başvuruda engellilik temelinde AYRIMCILIK YASAĞI İHLALİ YAPILDIĞINA,
  2. Muhatap Anadolu Üniversitesi hakkında 1.963 TL İDARİ PARA CEZASI UYGULANMASINA,
  3. Kararın taraflara tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,
  4. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,
- 28.06.2022 tarihinde, OY BİRLİĞİYLE, karar verildi.

e-imzalıdır

Av. Alişan TIRYAKI
II. Başkan

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Başkan
(İzinli)

Dr. Burhan ERKUŞ
Kurul Üyesi
(Raporlu)

e-imzalıdır

Dilek ERTÜRK
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Av. Harun MERTOĞLU
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

İsmail AYAZ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Mehmet Emin GENÇ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Muhammet Ecevit CARTİ
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Saffet BALIN
Kurul Üyesi

e-imzalıdır

Ünal SADE
Kurul Üyesi
(İzinli)

e-imzalıdır

Av. Zennure BER
Kurul Üyesi